מתוך הקדמת המחבר: ועיניכם תראינה בנים בני בנים כשתי"ל זתים סביב לשלחנם,
תכמים ונבונים, ובתים מלאים כל טוב, גם עושר גם כבוד לא יסופו מזרעכם

גליון

זרע שמשון המבואר

פרשת מקץ

אותיות ז · יא · יב · יג

דרוש מתוך הספר המסוגל 'זרע שמשון' שחברו הגאון המקובל
האלוקי חסידא קדישא רבנו **שמשון חיים** ב"ר
נחמן מיכאל נחמני זלה"ה
מח"ס 'זרע שמשון' ו'תולדות שמשון'
שחי לפני כ-300 שנה בתקופת ה'אור החיים' ומקום קברו לא נודע
והבטיח שהלומד בחידושיו וספריו יזכה לישועות בבני חיי ומזוני
נלב"ע ו' אלול תקל"ט

דרוש מנוקד ומבואר בתוספת ציונים והארות
יו"ל על ידי מוסדות זרע שמשון
שע"י האיגוד העולמי להפצת תורת זרע שמשון

יו"ל ע"י האיגוד העולמי
להפצת תורת
"זרע שמשון"

לקבלת הגליון נא לשלוח למייל:
zera277@gmail.com

ארה"ב

הרב מנחם בנימין פאשקעס
ZERA SHIMSHON
C/O B PASKESZ 1645 48 ST
BROOKLYN NY 11204
347-496-5657
mbpaskesz@gmail.com

ארה"ק

הרב ישראל זילברברג
05271-66450

ניתן לשלוח תרומות והנצחות
לזכות ולע"נ ולקחת חלק בהוצאות
והפצת הגליונות והספרים.

ניתן להפקיד בבנק מרכנתיל (17) סניף 635
מספר חשבון 7171303028 ע"ש זרע שמשון,
כמו כן ניתן לתרום בכרטיס אשראי

וזכות הצדיק ודברי תורתו הקדושים יגן מכל
צרה וצוקה, ויושפע על הלומדים ועל המסייעים
בני חיי ומזוני וכל טוב סלה
כהבטחתו
בהקדמת ספריו.

הוצאת והפצת קונטרס
'זרע שמשון המבואר'
נתרם
לעילוי נשמת

אבי היקר
אברהם בן אסתר כהן ז"ל
נלב"ע י"ב תשרי תש"פ
ת.נ.צ.ב.ה.

הוקדש ע"י בנו
זכות המחבר יעמוד לו
להצלחה ולברכה
בכל משאלות לבו ובכל צרכיו

לשותפות של ברכה בכל עת
מוקד זרע שמשון
ארץ ישראל 02-80-80-500
ארה"ב 347-496-5657

הודעה ובקשה!

השתדלנו להעמיק בדברי רבנו ולבארם כראוי עד היכן שמשגת ידינו, אולם דברי רבנו עמוקים מני ים ואין בכוחנו כלל להתגדר ולומר שהשגנו את עומק דבריו ודעיוניו, ובודאי לא לקבוע בכתה שנכתב שזה הפירוש המוחלט בדבריו, ולכן אנו פונים אל כל הלומדים הי"ו, שבאם תמצאו דברים שאינם כראוי ואינם עולים בקנה אחד עם דברי חז"ל או רבותינו הקדמונים, בודאי לא על דבינו הקדוש זי"ע יהיה תלונתכם כי אם עלינו, ובקשתנו שטוחה לפני מהלומדים אשר יבין ומצא פירושים ודרכים יותר ראויים בהבנת דברי רבינו, אנא ממנו שימציאם לידינו בכדי שנוכל לתקנם ולשלבם במהדורות הבאות, ובזה יהיה חלקו עמנו בזיכוי הרבים.

כמו כן נשמח לקבל הערות והארות לשיפורים מכל סוג שהוא לתועלת הלומדים,
וכן באם תמצאו טעות ושגיאה מכל סוג שהוא, אנא תיידעו אותנו על כך ותבואו על הברכה.

פְּרָשַׁת מִקֵּץ

ז

פָּסוּק (בראשית מא, כו) ״שֶׁבַע פָּרֹת הַטֹּבֹת שֶׁבַע שָׁנִים הֵנָּה׳ וְכוּ׳. הִקְשָׁה הַזֶּרַע בֵּרַךְ חֵלֶק א׳ (בפרשתינו ד״ה ועדיין), דְּמָה עִנְיַן הַפָּרוֹת לְהַרְאוֹת עַל שִׁבַּע וְרָעָב. בִּשְׁלָמָא בַּשִּׁבֳּלִים, נִיחָא. וְעוֹד, לָמָּה בָּא הַחֲלוֹם בִּשְׁנֵי דְּבָרִים, עכ״ל.

פָּסוּק שֶׁבַע פָּרֹת הַטֹּבֹת שֶׁבַע שָׁנִים הֵנָּה׳ וְכוּ׳

זֶרַע שִׁמְשׁוֹן הַמְבוֹאָר

ז

ביאור שייכות חלום הפרות והשיבלים עם שנות השובע והרעב

דקדוקים בשייכות חלום הפרות והוספתו על חלום השיבלים

בְּפָסוּק (בראשית מא, כו)[א] האמור בפתרונו של יוסף לחלומות פרעה, **״שֶׁבַע פָּרֹת הַטֹּבֹת שֶׁבַע שָׁנִים הֵנָּה׳ וְכוּ׳, הִקְשָׁה הַזֶּרַע בֵּרַךְ חֵלֶק א׳** (פרשתינו ד״ה ועדיין), **דְּמָה עִנְיַן הַפָּרוֹת** היפות והרעות, שראה פרעה בחלומו, **לְהַרְאוֹת** ולרמז לפרעה **עַל** שנות **הַשֹּׂבַע** וְשנות **הָרָעָב** העתידים לבא על מצרים. **בִּשְׁלָמָא בַּשִּׁבֳּלִים** - ענין השיבלים היפות והרעות שראה פרעה בחלומו השני, **נִיחָא** - מובן הדבר, ששיבלי התבואה הטובות הם סימן על שובע, והשבלים הרעות הם סימן על רעב, לפי שהשובע והרעב שבעולם הם לפי צמיחת התבואה. אבל איך נרמזו בפרות הרעות והיפות, ענין השובע והרעב[ב].

וְעוֹד הקשה, **לָמָּה בָּא** הַחֲלוֹם לפרעה מאת הקב״ה, **בִּשְׁנֵי דְּבָרִים** שונים, בפרות ובשבלים, שאף שעיקר כפילות החלום היה כדי להראות שהקב״ה ממהר להביא את שנות השובע והרעב[ג], מכל מקום קשה, למה לא נכפל החלום בענין אחד, וכגון בשיבלים עצמם[ד], **עכ״ל.**

ציונים ומקורות

א. לשון הפסוק, ״שֶׁבַע פָּרֹת הַטֹּבֹת שֶׁבַע שָׁנִים הֵנָּה וְשֶׁבַע הַשִּׁבֳּלִים הַטֹּבֹת שֶׁבַע שָׁנִים הֵנָּה חֲלוֹם אֶחָד הוּא׳. **ב.** שאין חיי אנשי העולם תלוים באכילת בשר, כפי שהם תלוים בתבואה. **ג.** ככתוב (בראשית מא, לב) ׳וְעַל הִשָּׁנוֹת הַחֲלוֹם אֶל פַּרְעֹה פַּעֲמָיִם כִּי נָכוֹן הַדָּבָר מֵעִם הָאֱלֹהִים וּמְמַהֵר הָאֱלֹקִים לַעֲשֹׂתוֹ׳. **ד.** וכבר נשמר **השפתי כהן** (בפרשתינו ד״ה ושבע הפרות) מקושיא זו, וז״ל, ואמר ׳כי נכון הדבר מעם האלקים וממהר האלקים לעשותו׳, למה שני פעמים אלקים. אלא אמר לו, שמא עלה בדעתך ששתי רשויות יש, ואחד החלימך בפרות, ואחד החלימך בשבלים. לא כן, אלא ׳כי נכון הדבר מעם האלקים׳, שהחלימך בפרות שאתה מלך, ושור מלך בבהמות. ומה שהחלימך בשבלים, כי ׳ממהר האלקים׳, והשבלים מלשון שבילים שהולכין בהן כדי לקצר הדרך. והכל מאת ׳האלקים׳ בה״א הידיעה, והכל אחד ברוך הוא, לא כמו שעלה בדעתך שהם שתי רשויות, חס ושלום. **והאור החיים** (בראשית מא,

וְנִרְאֶה לְתָרֵץ, בְּמַה שֶׁכָּתְבוּ הַמְפָרְשִׁים (דרוש שמואל לרבי שמואל פייבוש בן יוסף יוזפא הכהן, בפרשתינו), שֶׁאוֹתוֹ הַלַּיְלָה שֶׁחָלַם פַּרְעֹה הָיָה רֹאשׁ הַשָּׁנָה, כִּדְאָמְרִינַן (ר"ה י, ב), בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה יָצָא יוֹסֵף מִבֵּית הָאֲסוּרִים. וּכְשֶׁיִּשְׂרָאֵל מִתְגַּבְּרִים בַּשּׁוֹפָר בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה, יוֹצְאִים קוֹלוֹת וּבְרָקִים וְשׁוֹבְרִים שָׂרֵי מַעְלָה, וְהָאֻמָּה נוֹפֶלֶת (ראה

זֶרַע שִׁמְשׁוֹן הַמְבוֹאָר

בליל ראש השנה הראו לפרעה בחלום שמלכותו עתידה ליפול

וְנִרְאֶה לְתָרֵץ, בְּהקדם מַה שֶּׁכָּתְבוּ הַמְפָרְשִׁים (דרוש שמואל, לרבי שמואל פייבוש בן יוסף יוזפא הכהן זצ"ל, בפרשתינו)[ח], שֶׁאוֹתוֹ הַלַּיְלָה שֶׁחָלַם פַּרְעֹה, הָיָה הלילה של אחד בתשרי שהוא רֹאשׁ הַשָּׁנָה[ו], כִּדְאָמְרִינַן בגמרא (ר"ה י, ב)[ז], בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה יָצָא יוֹסֵף מִבֵּית הָאֲסוּרִים - שהוציאוהו ממאסרו לפתור את חלום פרעה, למחרת אותו הלילה, ונמצא שהחלום היה בליל ראש השנה. וְהִנֵּה כְּשֶׁיִּשְׂרָאֵל מִתְגַּבְּרִים - מתחזקים בתקיעתם בַּשּׁוֹפָר בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה[ח], יוֹצְאִים קוֹלוֹת וּבְרָקִים, וְשׁוֹבְרִים בכוחם את שָׂרֵי האומה הרשעה לְמַעְלָה, וְאחר כך הָאֻמָּה עצמה נוֹפֶלֶת למטה, לפי שהאומה למטה יונקת השפעתה מהשר שלמעלה, וכשנשבר כוח השר מלמעלה, נשבר גם כוח האומה מלמטה[ט] (ראה ספר חסידים אות תתשס)[י].

ציונים ומקורות

כז) כתב, רמז לב' דברים, על הכפל, ועל השינוי שלא בא החלום השני כחלום ראשון 'שבע פרות' וגו', שאז יחשוב כי דמיון הראשון עשה רושם בדעתו ועלה על משכבו ב' פעמים. ולכן בא החלום בסדר חדש 'שבע שבלים' וגו', הרי זה בא ללמד 'כי נכון הדבר' ו'מעם האלקים' בא אליו החלום, ולא דמיון כוזב. ה. זה לשונו, שמעתי מש"ב **הרב הגדול ר' יצחק** ז"ל אב"ד קראקא, דאיתא למאן דאמר בש"ס, בראש השנה יצא יוסף מאסורים, ואזי העולם נדון על הכל, מי יחיה ומי בחרב, ולכן אמרו החרטומים, בנות אתה קובר [ושבע אפרכיות] אתה מכביש. ויוסף הגיד על שובע ורעב, דאיתא מראש השנה נקצבים מזונות. ועפ"ז לענ"ד, דאיתא **בגליא רזיא** (דף כב, ב ד"ה ועתה נתחיל בס"ד), ס"מ הראה לפרעה בחלומו דברי נחמות ותיקונים להציל מצרים מן המכות, ואיתא ספר הכוונות סימן תתשס"ז, כשישראל מתגברים בשופר בר"ה יוצאים קולות וברקים ושוברים שרי מעלה וממילא האומה נופלת, זהו שכתוב 'אשר אלוהים עושה' ביום הזה למעלה, 'הראה לפרעה', רצה לומר, מכות יהיו לפרעה ממילא. [מה שהזכיר הדרוש שמואל ספר הכוונות, לא מצינו מקומו, ואפשר שכוונתו לספר חסידים שקרא לדברי עצמו 'כוונות']. ו. כך כתב בספר **שער החצר** (סימן פז). וראה **עיון יעקב** (ר"ה י, ב ד"ה בר"ה). ז. לשון הגמרא, תניא, רבי אליעזר אומר, בתשרי נברא העולם, בתשרי נולדו אבות, בתשרי מתו אבות, בפסח נולד יצחק, בראש השנה נפקדה שרה רחל וחנה, בראש השנה יצא יוסף מבית האסורין וכו'. רבי יהושע אומר, בניסן נברא העולם, בניסן נולדו אבות, בניסן מתו אבות, בפסח נולד יצחק, בראש השנה נפקדה שרה רחל וחנה, בראש השנה יצא יוסף מבית האסורין וכו'. ח. בספר חסידים (אות תתש"ס) כתב ענין זה, אולם אינו מדבר בדוקא לענין שופר של ראש השנה, מכל מקום, לא גרע שופר דראש השנה משופר אחר, כ"כ **בילקוט חדש** (ימים נוראים וסליחת עון אות ל). וראה **רבינו בחיי** (בראשית כה, כה) שכתב וזה לשונו, 'אמרו במדרש, שהכח שלו [של עשו] יש לו שער כנגד לבו, ובזמן הגאולה יפול אותו שער בתקיעת שופר, שנאמר (זכריה ט, יד) ,'וה' אלקים בשופר יתקע והלך בסערות תימן'. ט. וכמבואר במדרש תנחומא (בשלח סימן יג) וז"ל, וכן את מוצא שאין הקדוש

ספר חסידים אות תתשם). וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב (בראשית מא, כח) 'אֵת אֲשֶׁר הָאֱלֹהִים עֹשֶׂה' לְמַעְלָה בְּיוֹם זֶה, 'הֶרְאָה לְפַרְעֹה', רָצָה לוֹמַר, מַפּוֹת יִהְיוּ לְפַרְעֹה, עכ"ל.

וְאַף אָנוּ נֹאמַר, שֶׁלְּכָךְ בָּא הַחֲלוֹם בְּפָרוֹת, לְפִי שֶׁהוּא רֹאשׁ הַשָּׁנָה, וּבְרֹאשׁ הַשָּׁנָה תּוֹקְעִים יִשְׂרָאֵל בְּשׁוֹפָר, וְשֶׁל פָּרָה פָּסוּל, מִפְּנֵי שֶׁנִּקְרָא קֶרֶן (שם כו,

זֶרַע שִׁמְשׁוֹן הַמְבוֹאָר

וְזֶהוּ הביאור במה שֶׁכָּתוּב (בראשית מא, כח) 'הוּא הַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי אֶל פַּרְעֹה אֲשֶׁר הָאֱלֹהִים עֹשֶׂה הֶרְאָה אֶת פַּרְעֹה', כלומר, 'אֵת אֲשֶׁר הָאֱלֹהִים עֹשֶׂה' - את הדין שהקב"ה דן לְמַעְלָה בשמים את השר של מצרים, בְּיוֹם זֶה - בראש השנה, הֶרְאָה לְפַרְעֹה בחלום, רָצָה לוֹמַר, שהקב"ה הראה לפרעה בחלום, שבראש השנה נדון שישבר כוחו של השר של מצרים למעלה, ועל ידי כן, ממילא מַפּוֹת יִהְיוּ לְפַרְעֹה ולאומה שלו מלמטה, ותהיה מפלה למלכותו[א], עכ"ל[ב].

התקיעה בשופר תגדע קרנם של מצרים שהוא כ'קרן' של פרות

וְאַף אָנוּ נֹאמַר על פי דבריו, שֶׁלְּכָךְ בָּא הַחֲלוֹם הראשון דוקא בְּפָרוֹת, לְפִי שֶׁהלילה שבה חלם פרעה, הוּא רֹאשׁ הַשָּׁנָה, כפי שהתבאר לעיל, וּבְרֹאשׁ הַשָּׁנָה ביומו תּוֹקְעִים יִשְׂרָאֵל בְּשׁוֹפָר כמצות היום, וְאילו שופר העשוי מקרן שֶׁל פָּרָה, פָּסוּל הוא לתקוע בו למצוה, מִפְּנֵי שֶׁנִּקְרָא רק קֶרֶן ולא שופר, כמו ששנינו במשנה (שם כו, א)[ג], ואם כן, הואיל והמצריים אין בידם כח השופר, לכך שריהם והם עצמם משתברים ונופלים על ידי תקיעת השופר של ישראל, שאין בהם כח לעמוד כנגד כח השופר שביד ישראל.

ועוד יש להוסיף בדרך זו[ד], שבדוקא רמזו לו זאת באופן בליעת הפרות, כי

ציונים ומקורות

ברוך הוא נפרע מן האומות לעתיד לבא עד שנפרע משריהם תחלה, שנאמר (ישעיה כד, כא) 'והיה ביום ההוא יפקד ה' על צבא המרום במרום ועל מלכי האדמה על האדמה וכו'. **י.** לשון הספר חסידים, כשהיו ישראל מתגברין בקול שופר ובחצוצרות, היו ברקים יוצאין מן הארון וברקים וקולות, ושוברין למעלה שרי האומות ונופלין, אחר כך נופלין אומות למטה, וזהו שנאמר (תהלים כט, ה) 'קול ה' שובר ארזים', וכתיב (עמוס ב, ט) 'אשר כגובה ארזים גבהו וגו' ואשמיד פריו ממעל ושרשיו מתחת' 'ואשמיד פריו ממעל' זה מלאך מזלם, 'ושרשיו מתחת' אלו האומות, כי אין דבר שלא יהא מלאך ממונה עליו וכו'. [ויש להעיר, כי בספר חסידים כתב 'כשישראל מתגברין בקול שופר וחצוצרות', ולא הזכיר דוקא בר"ה, וכמו שהערנו לעיל בסמוך]. **יא.** נראה ש'מכות' היינו הרעב שיבוא לאחר השובע, שזהו המכות שיהיו לפרעה. ויתכן שכוונת רבינו היא לעשר מכות שיבוא על פרעה כשיגאלו ישראל, ויש לבאר, שאף שעדיין לא התחיל כלל השעבוד בישראל, מכל מקום, כיון שעל ידי הרעב התחילה ירידת בנ"י למצרים, הרי שבאותה שנה היתה התחלת ענין גלות ישראל לשם, ונגרם מכך לבסוף מפלת מצרים. **יב.** וכן כתב **רבינו בחיי** וז"ל, 'ופרעה חולם', ראוי שיאמר 'ופרעה מלך מצרים', אבל מפני שהיה החלום הזה בענין היאור, והוא היה תחילת מפלתו, גם יש בו רמז למה שעתיד שילקה במים, על כן לא הזכיר בו הכתוב מלכות, כי אם השם לבדו, ע"כ. ולכאורה נראה מדברי המפרשים שמביא רבינו, שבאותו ראש השנה כבר הראו לפרעה את סוף מפלתו שתהיה ביציאת מצרים. **יג.** לשון המשנה, כל השופרות כשרים, חוץ משל פרה, מפני שהוא קרן. **יד.** אפשר שרבנו הוצרך

א), וּכְתִיב (תהלים עה, יא) 'וְכָל קַרְנֵי רְשָׁעִים אֲגַדֵּעַ תְּרוֹמַמְנָה קַרְנוֹת צַדִּיק', כְּלוֹמַר, שֶׁכָּל הַקֶּרֶן וְהַחֹזֶק שֶׁיִּהְיֶה לְמִצְרַיִם בְּשִׁבְיל הַשֶּׂבַע וְהַכֶּסֶף וְהַזָּהָב, הַכֹּל יִהְיֶה נֶאֱבָד מִמִּצְרַיִם וְיִהְיֶה לְיִשְׂרָאֵל, כִּדְאָמְרִינַן בְּפֶרֶק בַּתְרָא דִּפְסָחִים (פסחים קיט, א) עַל

זֶרַע שִׁמְשׁוֹן הַמְבוֹאָר

השופר שבראש החיות והבהמות רומז לענין החוזק שלהם, וכמו שמצינו שהמשיל כן בפסוק 'וכל קרני רשעים'[טו], ונראה לו בחלום בליעת הפרות היפות, לרמוז לו שישראל יתחזקו ויתגברו על חוזקם, וּכְתִיב (תהלים עה, יא) 'וְכָל קַרְנֵי רְשָׁעִים אֲגַדֵּעַ תְּרוֹמַמְנָה קַרְנוֹת צַדִּיק' - היינו שנרמז בפסוק שכשתתרוממנה קרנות צדיקים בצאת ישראל מהגלות, אגדע כל 'קרנות' הרשעים[טז], שהוא חוזקם של הרשעים, כְּלוֹמַר, שענין הפסוק נרמז לו בחלום, והיינו שֶׁכָּל הַקֶּרֶן וְהַחֹזֶק שֶׁיִּהְיֶה לְמִצְרַיִם - שהם 'קרני רשעים', בְּשִׁבְיל הַשֶּׂבַע - מחמת שיהיה להם די תבואה ולא יצטרכו להוציא עליה ממון, וְהַכֶּסֶף וְהַזָּהָב - שאצרו בשנות הרעב, על ידי שכל אומות העולם הביאו למצרים את כל כספם וזהבם, כדי לקנות בהם את התבואה שאצר יוסף בשנות השובע, ועל ידי זה התגבר הכח של מלכות מצרים על כל האומות, הַכֹּל יִהְיֶה נֶאֱבָד - יפסד מִמִּצְרַיִם, וְיִהְיֶה לְיִשְׂרָאֵל - וכל ממונם יעבור לרשות בני ישראל, שהם היו משועבדים במצרים ונחשבו פרות הרעות, ונרמזו בתיבות 'תרוממנה קרנות צדיק' - ביציאת מצרים, כִּדְאָמְרִינַן בגמרא בְּפֶרֶק בַּתְרָא דִּפְסָחִים (קיט, א)[יז] עַל הפסוק (שמות יב, לו)[יח] 'וַיְנַצְּלוּ אֶת מִצְרָיִם'. ונמצא, שהקב"ה הראה לפרעה בחלום של הפרות, שבראש השנה הוא דן אותו ואת מלכותו, שאמנם מתחילה יהיו שבע שנות השבע, והם יגרמו שמלכות מצרים תתעשר ותרום קרנה, אך לבסוף תישבר ותיגדע קרנה, וכל עשרם ינטל על ידי ישראל[יט]. ובזה נתיישב למה החלום הראשון היה בפרות, שבא לרמוז שקרן

ציונים ומקורות

להוסיף כן, לבאר בזה מה שלא היה די לרמוז לו על ענין השופר והקרן בלחוד, שיראה את הקרן של הפרה ויובן לו שחסר לו כח השופר וכו', לכך הוסיף רבנו שרצו לרמוז לו גם ענין זה שכל התוקף והגדולה שלהם יבואו לידי ישראל. וזה מה שהוסיף רבנו ללמוד מהפסוק 'וכל קרני רשעים אגדע תרוממנה קרנות צדיק', שבפסוק זה אנו מוצאים שהחוזק והגדולה נמשל לקרן, וגם שהצדיקים מתרוממים מנפילת הרשעים, והיינו שנוטלים את חלקם, וכך היה גם במצרים, וענין זה נרמז ג"כ בחלום הפרות.

טו. לפי שתיבת 'קרן' מרמזת על התגברות, משום שהבהמות שהן בעלי קרן, מתחזקות על ידי קרנם לנצח את אויביהם. ע"פ **מצודת ציון** (שמואל א, ב י).

טז. ע"פ רד"ק שם.

יז. לשון הגמרא, אמר רב יהודה אמר שמואל, כל כסף וזהב שבעולם, יוסף לקטו והביאו למצרים, שנאמר (בראשית מז, יד) 'וילקט יוסף את כל הכסף הנמצא'. אין לי אלא שבארץ מצרים ושבארץ כנען, בשאר ארצות מנין, תלמוד לומר (בראשית מא, יז) 'וכל הארץ באו מצרימה'. וכשעלו ישראל ממצרים העלוהו עמהן, שנאמר (שמות יב, לו) 'וינצלו את מצרים', רב אסי אמר, עשאוה כמצודה זו שאין בה דגן. רבי שמעון אמר, כמצולה שאין בה דגים.

יח. לשון הפסוק, 'וַה' נָתַן אֶת חֵן הָעָם בְּעֵינֵי מִצְרַיִם וַיַּשְׁאִלוּם וַיְנַצְּלוּ אֶת מִצְרָיִם'.

יט. וזה נרמז בכך שהפרות הדקות אכלו את הפרות

'וַיְנַצְּלוּ אֶת מִצְרָיִם' (שמות יב, לו). וְעוֹד, 'תְּרוֹמַמְנָה קַרְנוֹת צַדִּיק', זֶה יוֹסֵף, שֶׁיָּצָא מִבֵּית הָאֲסוּרִים וְנַעֲשָׂה מֶלֶךְ.

וְכָל זֶה כָּתַבְנוּ לְפִי דַּעַת הַמַּקְשֶׁה. אָמְנָם לְפִי הָאֱמֶת, נִרְאֶה דְּקָשְׁיָא מֵעִיקָּרָא לֵיתָא, דִּקְרָא כְּתִיב (משלי יד, ד)

זֶרַע שִׁמְשׁוֹן הַמְבוֹאָר

הפרות היפות הרומז למצרים, נבלע ע"י הפרות הרעות הרומז לישראל ויתרומם קרנם, ובדוקא הראו לו פרות, שהקרן שלהם אינו כשר לתקיעה, ולא הראוהו בהמות או חיות אחרות, לרמוז שהמצריים יפלו ע"י ישראל, מחמת שאין להם את כח השופר שיש לישראל[כ]. וְעוֹד יש להוסיף לפי מה שביארנו בפסוק שנרמז הכוונה שחוזקם של המצריים יישבר, שרומז ומתפרש גם בדקדוק על גדלותו והתרוממותו של יוסף, והמשך הכתוב 'תְּרוֹמַמְנָה קַרְנוֹת צַדִּיק' (תהלים עה, יא)[כא], זֶה יוֹסֵף הצדיק[כב], שֶׁיָּצָא מִבֵּית הָאֲסוּרִים, ושם היה מצבו שפל, וְנַעֲשָׂה מֶלֶךְ[כג].

וְכָל זֶה כָּתַבְנוּ לְפִי דַּעַת הַמַּקְשֶׁה, שהבין שענין החלום של הפרות, אינו מובן לפי פשוטו שהכל בא ללמד על שנות השובע והרעב שהיו במצרים, ודקדק מהי השייכות בין הפרות לענין הרעב והשובע.

לפי פשוטו הפרות מרמזות על חרישת השדות הגורמות השובע והרעב

אָמְנָם, לְפִי הָאֱמֶת נִרְאֶה דְּקָשְׁיָא מֵעִיקָּרָא לֵיתָא - קושיות הזרע ברך אין

ציונים ומקורות

הרעות, היינו שלא רק שנפסדו הפרות היפות, אלא אף שהפרות הדקות הרומזות לישראל הם אלו שנטלו אותם. ואולי יש להוסיף עוד, שגם מה שתישבר קרנם בדווקא על ידי ישראל, נרמז בחלום, שהרי שבע הפרות הרעות מרמזות על שנות הרעב, ושנות הרעב גרמו שיעקב ובניו ירדו למצרים, וזה היתה ההתחלה של גלות ישראל במצרים, ובסופה של אותה גלות לקחו ישראל את כל אוצרותיהם של מצרים, ונמצא שנכלל בזה שנגרם ע"י הפרות הרעות שרומזים לרעב, שנטלו את הפרות היפות. ראה פירוש הדומה קצת לדברי רבינו שענין חלום הפרות רומז על העתיד ועל ישראל ולא דוקא על הרעב והשובע שבשנים הבאות, בפירוש **רבינו אפרים** (בראשית מא, ג) וז"ל, פרעה ראה חלומו וחלום כל העולם, והרבה עתידות ראה, ז' פרות הטובות [אלו] ז' עממין שהיו יושבין בשלוה ובהשקט, ז' פרות דקות ורעות אלו ישראל שהם בני ג' אבות וד' אמהות, דקות ורעות שהיו במצרים רעות ממראה מרוב השעבוד, 'ותאכלנה הפרות הרקות והרעות', ראה שעתידין לנחול ארץ ז' עממין, וישראל נקראו פרות, שנאמר (עמוס ד, א) 'שמעו דבר ה' פרות הבשן', ונאמר (הושע ד, טז) 'כי כפרה סוררה' וגו'. **כ.** ולפי דברי רבנו עולה, שהחלום הראשון בענין הפרות היה רמז לכך שבזכות השופר של ישראל משתבר כוחם ותוקפם של מצרים שבא להם מחמת העושר, ושכל העושר והחוזק שהיה להם, יבוא לידי ישראל. והחלום השני בענין השיבלים רומז על ענין השובע והרעב, כלומר שתוקפם וחוזקם יהיה על ידי העושר שמחמת השובע, ואח"כ יפסידו הכל על ידי הרעב, שבכך ישתבר כוחם, שיפסידו ממונם ויעבור לישראל. **כא.** לשון הפסוק, 'וְכָל קַרְנֵי רְשָׁעִים אֲגַדֵּעַ תְּרוֹמַמְנָה קַרְנוֹת צַדִּיק'. **כב.** אפשר שדקדק רבנו שפתח הכתוב רשעים בלשון רבים, וסיים בצדיק בלשון יחיד, ולכך פירש שהפסוק רומז על ענין יוסף הצדיק שנעשה מלך שזהו התרוממות וגדלות הגדולה ביותר. **כג.** אולי יש לומר, שלפי פירוש זה, מה שכתוב שם 'וכל קרני רשעים אגדע', היינו קרנות שאר השרים וחכמי פרעה

(ורב) [וְרַב] תְּבוּאוֹת בְּכֹחַ שׁוֹר, אִם כֵּן, הַשּׁוֹר הוּא הַגּוֹרֵם לְרֹב תְּבוּאוֹת, כְּשֶׁעוֹבֵד אֶת הָאֲדָמָה בְּרֹב כֹּחַ. וּבְפֶרֶק קַמָּא דַּחֲגִיגָה (ג, ב) אָמְרִינַן, מַה דָּרְכָּן זֶה מְכַוֵּן אֶת הַפָּרָה לְתִלָּמֶיהָ, לְהָבִיא חַיִּים לָעוֹלָם וְכוּ'.

וְנוֹדָע, כִּי הֶפְסֵד הַתְּבוּאָה בָּא מִשְּׁנֵי אֲפָנִים, אוֹ שֶׁהַזְּרִיעָה תִּהְיֶה נִפְסֶדֶת, וְאֵינָם יְכוֹלִים לִזְרֹעַ כָּרָאוּי, [אוֹ] שֶׁאַחַר שֶׁצָּמְחָה, תִּתְקַלְקֵל. לָזֶה בָּא סִימָן הַפָּרוֹת, לוֹמַר שֶׁהַזְּרִיעָה תִּהְיֶה מְקֻלְקֶלֶת.

זֶרַע שִׁמְשׁוֹן הַמְבוֹאָר

להקשותן כלל אף מתחילתן, אף לפי פירושן הפשוט של הפסוקים, דִּקְרָא כְּתִיב (משלי יד, ד)[כד] וְרַב תְּבוּאוֹת בְּכֹחַ שׁוֹר - ריבוי גידול התבואות, תלוי בכוחו של השור החורש בשדה, שאם כוחו חזק, השדה משתבחת הרבה וגדל בשדה הרבה תבואה, ואם כוחו חלש, השדה אינה משתבחת כל כך, וגדל בשדה רק מעט תבואה, **אִם כֵּן הַשּׁוֹר הוּא הַגּוֹרֵם** לְגידול של **רֹב תְּבוּאוֹת בְּשֶׁעוֹבֵד** - חורש **אֶת הָאֲדָמָה בְּרֹב כֹּחַ.**

וּבגמרא **בְּפֶרֶק קַמָּא דַּחֲגִיגָה** (ג, ב)[כה] **אָמְרִינַן, מַה דָּרְכָּן זֶה** - כמו שהברזל המחודד שדוקרים בו את הבהמה בשעת החרישה כדי לכוון את הליכתה[כו], **מְכַוֵּן אֶת הַפָּרָה לְתִלָּמֶיהָ** - לשורות שבשדה שהיא צריכה לחרוש בהם, כדי **לְהָבִיא חַיִּים לָעוֹלָם** על ידי גידול התבואה שהאדם ניזון ממנה וְכוּ', כך דברי תורה מכוונין את לומדיהן מדרכי מיתה לדרכי חיים. הרי מבואר, שצמיחת התבואה הנצרכת לחיי האדם, תלוייה בפרה החורשת בשדה, ולכן הראה הקב"ה לפרעה בחלומו הראשון פרות יפות ורעות, שבהן תלוי הרעב והשובע בעולם, ולרמז לו על שנות השובע והרעב שיבואו על מצרים, וכדלהלן.

השבלים הטובות והרעות מרמזים על צמיחת התבואה ועל קלקולה

וְנוֹדָע[כז], **כִּי הֶפְסֵד הַתְּבוּאָה** - שלא תהיה מצויה לבני האדם לאוכלה, **בָּא מִשְּׁנֵי אֲפָנִים, אוֹ שֶׁהַזְּרִיעָה תִּהְיֶה נִפְסֶדֶת, וְאֵינָם יְכוֹלִים לִזְרֹעַ כָּרָאוּי,** והיינו משום שהחרישה לא נעשתה כראוי. [**או**[כח]] **שֶׁאַחַר** שֶׁצָּמְחָה התבואה, היא **תִּתְקַלְקֵל** ותירקב. **לָזֶה בָּא סִימָן הַפָּרוֹת,** לוֹמַר שֶׁבשנות

ציונים ומקורות

וחרטומיו, שכולם לא הצליחו לפענח כהוגן את החלומות של פרעה, ועל ידי זה נגדע ונשפל קרנם וכבודם בעיני פרעה. **כד.** לשון הפסוק, 'בְּאֵין אֲלָפִים אֲבוּס בָּר וְרַב תְּבוּאוֹת בְּכֹחַ שׁוֹר'. **כה.** לשון הגמרא, ואף הוא פתח ודרש 'דברי חכמים כדרבנות וכמשמרות נטועים בעלי אספות נתנו מרעה אחד' (קהלת יב, יא), למה נמשלו דברי תורה לדרבן, לומר לך, מה דרבן זה מכוין את הפרה לתלמיה להוציא חיים לעולם, אף דברי תורה מכוונין את לומדיהן מדרכי מיתה לדרכי חיים. **כו.** פירוש, בראש הבהמה נותנים 'מרדע', והוא מקל עץ ארוך הנקרא 'מלמד הבקר', שבקצהו דוקרים ה'דרבן', והוא מחט התקוע בתוך כל עובי העץ ומגיע עד לראש הבהמה ותקוע לתוכו, שעל ידי זה מכוונים את ראש הבהמה בחרישתה. **כז.** ראה בפירושי הראשונים שהובאו בהערה בסמוך. **כח.** נראה

וְאַחַר כָּךְ בָּא סִימָן הַשִּׁבֳּלִים, שֶׁאַף מַה שֶּׁתַּצְמִיחַ הָאָרֶץ, יִהְיֶה מְקֻלְקָל.

יא.

פָּסוּק וַיִּזְכֹּר אֶת חֲלֹמוֹת אֲשֶׁר חָלַם לָהֶם'

פָּסוּק (בראשית מב, ט) 'וַיִּזְכֹּר יוֹסֵף אֶת הַחֲלֹמוֹת אֲשֶׁר חָלַם לָהֶם'. קָשֶׁה, מַה מְּלַמְּדֵנוּ הַמִּקְרָא הַזֶּה. וְעוֹד, מַהוּ 'לָהֶם', הָיָה לוֹ לוֹמַר 'אֵת הַחֲלֹמוֹת

זֶרַע שִׁמְשׁוֹן הַמְבוֹאָר

הרעב הַזְּרִיעָה תִּהְיֶה מְקֻלְקֶלֶת לפי שהחרישה לא תהיה טובה מחמת חולשת הפרות הרעות, וממילא לא תצמח התבואה ממה שיזרעו. וְאַחַר כָּךְ בחלום השני, בָּא סִימָן הַשִּׁבֳּלִים לומר, שֶׁאַף מַה שֶּׁתַּצְמִיחַ הָאָרֶץ בשנות הרעב, במקום שלא הוצרכו לחרישה[כט], יִהְיֶה מְקֻלְקָל ולא תהא התבואה ראויה לאכילה. ובזה מבואר הטעם שחלם פרעה שתי חלומות בענין אחד, וכן מה שהחלום הראשון היה בפרות, והחלום השני בשבלים. ונתיישבו שתי קושיותיו של הזרע ברך[ל].

יא.

יוסף לא התגלה כדי שיתקיים החלום הראשון שחלם עליהם

דקדוקים בפסוק 'ויזכור יוסף' וגו'

בפסוק (בראשית מב, ט) 'וַיִּזְכֹּר יוֹסֵף אֶת הַחֲלֹמוֹת אֲשֶׁר חָלַם לָהֶם'. וביאור הפסוק קָשֶׁה, מַה מְּלַמְּדֵנוּ הַמִּקְרָא הַזֶּה, ומה משמיע לנו בכך שזכר יוסף את החלומות[לא]. וְעוֹד יש להקשות, מַהוּ הטעם שאמר הפסוק 'הַחֲלֹמוֹת אֲשֶׁר חָלַם לָהֶם', שראוי הָיָה לוֹ לוֹמַר 'אֵת הַחֲלֹמוֹת אֲשֶׁר חָלַם', שֶׁהֲרֵי **לֹא** חָלַם 'לָהֶם' - על עשר אחיו שעמדו לפניו **בִּלְבַד**, **אֶלָּא** חָלַם בחלומו

ציונים ומקורות

שתיבה זו חסירה בהעתקת דברי רבינו.

כט. ראה בדברי **הרמב"ן**, שהובאו בהערה בסמוך.

ל. עיקר פירושו של רבינו מצינו בדברי הראשונים [ואפשר שלא ציין לדבריהם, מרוב פשיטותו של פירוש זה, וכמו שכתב שהקושיא מעיקרא ליתא]. **הרמב"ן** (פסוק ב) כתב וזה לשונו, 'בעבור כי ארץ מצרים תשתה מן היאור, וממנו בא להם השובע והרעב, ראה אותן עולות מן היאור. והפרות סימן לחרישה, והשבלים סימן לקציר, כמו שאמר (להלן מה, ו) 'אשר אין חריש וקציר'. ראה כי היאור לא עלה רק מעט [ולכך אינו משקה את מצרים] ואין חריש, ואשר יזרעו מעט במקומות הלחים, יבא קדים רוח ה' וישרוף אותם, כאשר ראה אותם שדופות קדים. **ורבינו בחיי** (ד"ה ואין פותר) תמה, איך אפשר שלא יוכלו חכמיו הגדולים וחרטומיו להודיע לו פתרון החלום, והדברים מוכיחים שהם מורים שבע שני שבע ושבע שני רעב, שהרי הפרות היו סימן לחרישה, כענין שכתוב (משלי יד, ד) 'ורב תבואות בכח שור', והשבלים גם כן סימן הקצירה. **והמלבי"ם** (פסוק ה) כתב, החלום השני היה פתרון של החלום הראשון, שהפרות מורות החרישה והזריעה, והשבלים מורים על התכלית שהיא הקצירה. **בספר תוספות השלם** (ע' קלא, עה"פ 'שבע פרות הטובות אות ב) כתב ז"ל, שבע פרות, שבע שנים המה, שבע שבלים שבע שנים, ואל תאמר שיש י"ד שנים, 'חלום אחד הוא' רק שבע שנים, אלא 'רב תבואות בכח שור' חורשים בכל שנה בפרות, וגדל שבלים בתבואות, ע"כ. **ובאדרת אליהו** להגר"א כתב, שחלום הפרות הראה שאין חריש בפרות מחמת הרעב. **לא.** רש"י פירש שזכר יוסף את החלומות וידע שנתקיימו בכך שהשתחוו לו אחיו. ומכל מקום יש להבין מה מלמדנו הכתוב בכך שיוסף זכר באותו

אֲשֶׁר חָלַם׳, שֶׁהָרֵי לֹא חָלַם לָהֶם בִּלְבַד, אֶלָּא חָלַם אַף עַל בְּנָיְמִין שֶׁלֹּא הָיָה אָז עִמָּהֶם, וְאַף עַל הַשֶּׁמֶשׁ וְהַיָּרֵחַ.

וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁכַּוָּנַת יוֹסֵף הָיְתָה כָּךְ, בְּוַדַּאי שֶׁכְּשֶׁאֲנִי אֶתְוַדַּע לָהֶם יָבוֹאוּ בְּכָאן אַף בְּנָיְמִין וְהַשֶּׁמֶשׁ וְהַיָּרֵחַ, וְיִתְקַיְּמוּ הַחֲלוֹם הַשֵּׁנִי לְגַמְרֵי.

וְאַדְרַבָּא, הוּא לֹא הָיָה מַקְפִּיד אֶלָּא עַל קִיּוּם הַחֲלוֹם הָרִאשׁוֹן, שֶׁל 'וְהִנֵּה אֲנַחְנוּ מְאַלְּמִים אֲלֻמִּים' (שם לז, ז), לְפִי שֶׁשִּׁנְּאָתוֹ לֹא הָיְתָה אֶלָּא עֲלֵיהֶם דַּוְקָא, כְּמוֹ שֶׁרוֹמֵז 'וְהִנֵּה אֲנַחְנוּ מְאַלְּמִים אֲלֻמִּים', שֶׁלֹּא הָיוּ בִּכְלַל חֲלוֹם זֶה בְּנָיְמִין וְיַעֲקֹב, וְלָכֵן הֶעֱלִיל עֲלֵיהֶם, כְּדֵי שֶׁהֵם

זָרַע שִׁמְשׁוֹן הַמְבוֹאָר

השני אַף עַל בְּנָיְמִין שֶׁלֹּא הָיָה אָז עִמָּהֶם בירידתם הראשונה למצרים, וְאַף חלם עַל הַשֶּׁמֶשׁ וְהַיָּרֵחַ המרמזים על יעקב ובלהה[לב], וגם הם לא היו עכשיו עם אחי יוסף.

עיקר כוונת יוסף היתה שרצה שאחיו ישתחוו לו

וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁכַּוָּנַת יוֹסֵף הָיְתָה כָּךְ, שחשב בעצמו, הרי בְּוַדַּאי שֶׁכְּשֶׁאֲנִי אֶתְוַדַּע לָהֶם - לעשר אחי הנמצאים כאן, יעלו הם מיד לארץ ישראל לבשר לאביהם יעקב אודות המלכות שלי במצרים, וְיָבוֹאוּ בְּכָאן אַף בְּנָיְמִין וְהַשֶּׁמֶשׁ וְהַיָּרֵחַ - יעקב ובלהה, להשתחוות לי, וְיִתְקַיְּמוּ בכך הַחֲלוֹם הַשֵּׁנִי של השמש והירח והכוכבים, לְגַמְרֵי שגם יעקב ובלהה ישתחוו לו.

וְאַדְרַבָּא, הוּא - יוסף לֹא הָיָה מַקְפִּיד אֶלָּא עַל קִיּוּם הַחֲלוֹם הָרִאשׁוֹן, שֶׁל 'וְהִנֵּה אֲנַחְנוּ מְאַלְּמִים אֲלֻמִּים וגו' וְהִנֵּה תְּסֻבֶּינָה אֲלֻמֹּתֵיכֶם וַתִּשְׁתַּחֲוֶיןָ לַאֲלֻמָּתִי' (שם לז, ז), רמז שיהיו עשרת אחיו משתחוים אליו, והיה רוצה שימשיך[לג] חלום זה להתקיים, לְפִי שֶׁשִּׁנְּאָתוֹ לֹא הָיְתָה אֶלָּא עֲלֵיהֶם דַּוְקָא, לפי שרק הם היו במכירתו, ולא הקפיד אלא שישתחוו הם לפניו, וכפתרון החלום הראשון כְּמוֹ שֶׁרוֹמֵז 'וְהִנֵּה אֲנַחְנוּ מְאַלְּמִים אֲלֻמִּים', והמכוון הוא דוקא לעשרת אחיו הללו, שֶׁלֹּא הָיוּ בִּכְלַל חֲלוֹם זֶה בְּנָיְמִין[לד] וְיַעֲקֹב[לה], וְלָכֵן הֶעֱלִיל יוסף עֲלֵיהֶם, כְּדֵי שֶׁהֵם לְבַדָּם יָבוֹאוּ שוב

ציונים ומקורות

העת את החלומות. ויבאר רבינו שכיון שזכר את החלומות, לפיכך נמנע בינתיים מלספר להם שהוא אחיהם וכדלהלן בהמשך הדברים. **לב.** בחלומו השני של יוסף חלם ש׳השמש והירח ואחד עשר כוכבים משתחוים לי׳, אחד עשר כוכבים רמז לאחד עשר אחיו יחד עם בנימין (רבנו בחיי בראשית מב, ג), וכן השמש והירח רמז ליעקב ובלהה (ב״ר פד, יא). וברש״י (לז, י) ׳הבוא נבוא׳, והלא אמך כבר מתה. והוא לא היה יודע שהדברים מגיעין לבלהה שגדלתו כאמו. **לג.** דקדקנו לפרש כוונת רבנו כן, משום שלפי הפשט הלא כבר נתקיים החלום מיד כשבאו אליו והשתחוו לו, וכפי שמבואר בפסוק (מב, ו) ׳ויבאו אחי יוסף וישתחוו לו אפים ארצה׳, ובודאי שכוונת רבנו בכל המהלך, שרצה שימשיך החלום להתקיים. **לד.** וכמבואר בפירוש רש״י (מב, ט), ׳אשר חלם להם׳, עליהם, וידע שנתקיימו שהרי השתחוו לו. ומבואר מדבריו שכשעשר האחים ירדו בפעם הראשון למצרים והשתחוו לו, נתקיים החלום. וכן הוא בזוהר (פרשת מקץ קצט, ב). וזה לשון רבינו בחיי (מב, ג), ׳וירדו אחי יוסף עשרה׳, כדי לקיים החלום הראשון של החלומות, כי הוא היה מספר אל אחיו העשרה, כי בו אמר (לז, ה) ׳ויגד לאחיו ויוסיפו

לְבַדָּם יָבוֹאוּ לְהִשְׁתַּחֲוֹות לוֹ. וְזֶהוּ 'אֲשֶׁר חָלַם לָהֶם', 'לָהֶם' דַּוְקָא.

יב.

פָּסוּק 'וַיֵּצוּ יוֹסֵף וַיְמַלְאוּ אֶת כְּלֵיהֶם בָּר וּלְהָשִׁיב כַּסְפֵּיהֶם אִישׁ אֶל שַׂקּוֹ' (בראשית מב, כה) 'וַיֵּצוּ יוֹסֵף וַיְמַלְאוּ אֶת כְּלֵיהֶם בָּר וּלְהָשִׁיב כַּסְפֵּיהֶם אִישׁ אֶל שַׂקּוֹ וְכוּ' וַיַּעַשׂ לָהֶם כֵּן', הַמַּעַם שֶׁלֹּא אָמַר הַכָּתוּב 'וַיֵּצוּ יוֹסֵף לְמַלֹּאות

זֶרַע שִׁמְשׁוֹן הַמְּבוֹאָר

לְהִשְׁתַּחֲוֹות לוֹ מבלי יעקב ובלהה[ט].

וְזֶהוּ מה שדקדק הכתוב לומר 'אֲשֶׁר חָלַם לָהֶם', כלומר, שזכר את החלום שחלם 'לָהֶם' - על עשר אחיו שעמדו

עכשיו לפניו, דַּוְקָא, שרצה שחלום זה ימשיך להתקיים, ולא חשש עתה לקיום חלום השני שבענין השתחויית יעקב[י].

יב.

השבת הכסף נעשתה בסתר

שינויי לשון בפסוק

כתוב בְּפָסוּק (בראשית מב, כה), 'וַיֵּצוּ יוֹסֵף וַיְמַלְאוּ אֶת כְּלֵיהֶם בָּר וּלְהָשִׁיב כַּסְפֵּיהֶם אִישׁ אֶל שַׂקּוֹ וְלָתֵת לָהֶם צֵדָה לַדָּרֶךְ וַיַּעַשׂ לָהֶם כֵּן', ושני ציווים נזכרו בפסוק, למלא את כליהם בר, ולהשיב את כספם אל שקיהם. ותחילה אמר 'ויצו יוסף' ולא פירש מהו הציווי, ואמר שקיימו הממונים את ציוויו 'וימלאו את כליהם בר'[יא]. וחזר ופירש את הציווי

ציונים ומקורות

עוד שנוא אותו'. ולהם אמר (שם פסוק ז) 'והנה אנחנו מאלמים אלומים'. כי בנימין איננו בכלל הזה, ונתקיים עתה החלום הזה כאשר השתחוו אליו. והחלום השני שכתוב (שם פסוק ט) 'והנה השמש והירח ואחד עשר כוכבים', לא יוכל להתקיים עד שיבוא בנימין וגם אביו. ודלא כמו שכתב הרמב"ן (מב, ט), שהחלום הראשון כולל את כל אחד עשר אחיו יחד עם בנימין ועד שבאו שניהם לא נתקיים אף החלום הראשון. **לה.** שיעקב נכלל רק בחלום השני שחלם יוסף, וכפי שאמר 'והנה השמש והירח ואחד עשר כוכבים משתחוים לי', שמש רומז ליעקב. ובחלום הראשון חלם רק כלפי אחיו, ולא נרמז כלל על יעקב אביו. **לו.** והגם שגם בנימין השתחוה לו בבואו יחד עם האחים בפעם השנית, מכל מקום עיקר כוונתו היתה שלא יבוא יעקב עמהם. כי רצה שהם ימשיכו להשתחוות לו, אולם לא רצה שיעקב ישתחווה. **לז.** ומתורץ קשיות רבנו, שהפסוק מלמדנו שכיון שזכר את החלומות שחלם להם וביקש שימשיכו להתקיים, לפיכך נמנע בינתיים מלספר להם שהוא אחיהם, כי רצה שדוקא הם ישתחוו לו וכפי שנתבאר. ומשום כך דקדק הכתוב לומר 'אשר חלם להם', כי רק החלום שחלם עליהם רצה שיתקיים. ואף שבפסוק כתוב בלשון רבים 'את החלומות', מכל מקום עיקר כוונתו היתה על מה שחלם 'להם', שיבואו הם להשתחוות אליו. [ראה ברמב"ן (מב, ט) שכתב כעין מהלך זה, שהטעם שלא נתגלה אליהם יוסף, משום שרצה שיתקיים החלום הראשון, ואם היה מתגלה אליהם, היה מיד יעקב יורד אליו למצרים, ובכך היה מתקיים החלום השני, ונמצא שהחלום הראשון שרק האחים ישתחוו לו, לא יתקיים לעולם, משום כך העליל עליהם שיביאו את בנימין ובכך יתקיים החלום הראשון, ואחר כך נתגלה אליהם כדי שיתקיים אף החלום השני עיי"ש. אכן לפי דרכו אין מתיישב קושיית רבנו במה שדקדק הכתוב לומר 'אשר חלם להם'.] **לח.** ולא פירש הכתוב מה היה הציווי של יוסף,

פָּסוּק 'וַיֵּצוּ יוֹסֵף וַיְמַלְאוּ אֶת כְּלֵיהֶם בָּר וּלְהָשִׁיב כַּסְפֵּיהֶם אִישׁ אֶל שַׂקּוֹ וְכוּ'

אֶת כְּלֵיהֶם בָּר וּלְהָשִׁיב׳ וְכוּ׳, בִּלְשׁוֹן מָקוֹר. יֵ֣שׁ לוֹמַר, שֶׁיּוֹסֵף הָיָה רוֹצֶה שֶׁהַשְּׂבַת הַכֶּסֶף בְּשַׁקֵּיהֶם יִהְיֶה בְּתוֹרַת סוֹד, אֲבָל לְמַלֹּאוֹת שַׁקֵּיהֶם הוּא דָּבָר הַמָּסוּר לְכָל הַפְּקוּדִים עַל מְכִירַת הַבָּר.

וְלָכֵן אָמַר ׳וַיְצַו יוֹסֵף׳, שֶׁאוֹתָם הַמְמֻנִּים עַל כָּךְ יְמַלְּאוּ כְּלֵיהֶם בָּר, אֲבָל ׳לְהָשִׁיב כַּסְפֵּיהֶם אִישׁ אֶל שַׂקּוֹ׳ לֹא צִוָּה אֶלָּא לְאֶחָד בְּתוֹרַת סוֹד. וְזֶהוּ שֶׁפִּיֵּם הַכָּתוּב ׳וַיַּעַשׂ לָהֶם כֵּן׳, לְשׁוֹן יָחִיד.

זֶרַע שִׁמְשׁוֹן הַמְבוֹאָר

השני ׳ולהשיב כספיהם׳ ולא ציווה דבריו לנוכח, אלא בא הציווי בלשון סתומה ׳ולהשיב כספיהם׳[לט].

וצריך להבין מדוע שינה יוסף את אופן דיבורו, ומהו הַטַּעַם שֶׁלֹּא אָמַר הַכָּתוּב את שני הענינים באותו מטבע לשון, ׳וַיְצַו יוֹסֵף לְמַלֹּאוֹת אֶת כְּלֵיהֶם בָּר וּלְהָשִׁיב׳ וְכוּ׳, שניהם בִּלְשׁוֹן מָקוֹר המורה על שורש הפעולה ולא בלשון ציווי לנוכח[מ].

מלוי השקים נעשה בפרהסיה והשבת הכסף בסוד

יֵ֣שׁ לוֹמַר, שרק לענין השבת הכסף נכתב בדוקא בלשון זה לפי שֶׁיּוֹסֵף הָיָה רוֹצֶה, שֶׁהַשָּׂבַת הַכֶּסֶף בְּשַׁקֵּיהֶם יִהְיֶה בְּתוֹרַת סוֹד, שלא יהא הדבר נודע לכל הממונים[מא]. אֲבָל לְמַלֹּאוֹת שַׁקֵּיהֶם בתבואה, הוּא דָּבָר הַמָּסוּר לְכָל הַפְּקוּדִים - הממונים עַל מְכִירַת הַבָּר - התבואה[מב]. וְלָכֵן אָמַר, ׳וַיְצַו יוֹסֵף׳ שֶׁאוֹתָם הַמְמֻנִּים עַל כָּךְ למלאות שקי הקונים בתבואה, יְמַלְּאוּ גם את כְּלֵיהֶם של אחיו בָּר[מג], אֲבָל ׳לְהָשִׁיב כַּסְפֵּיהֶם אִישׁ אֶל שַׂקּוֹ׳, אשר זהו דבר החורג משורת הדין להשיב את הכסף אל הקונים, זה לֹא צִוָּה אֶלָּא לְאֶחָד מהנאמנים לו בְּתוֹרַת סוֹד, ולכן דוקא דבר זה לא נכתב הציווי בלשון נוכח אלא בלשון נסתר, ורומז שהיה נסתר ולא נודע רק למי שנאמר לו[מד].

וְזֶהוּ גם כן הטעם שֶׁפִּיֵּם הַכָּתוּב ואמר ׳וַיַּעַשׂ לָהֶם כֵּן׳ בִּלְשׁוֹן יָחִיד, ולא כתחילת הפסוק ׳וַיְמַלְּאוּ אֶת כְּלֵיהֶם בָּר׳, בלשון רבים, כי מילוי השקים בתבואה נעשה על ידי הממונים לכך, אבל השבת הכסף נעשתה בדרך נסתרת שאין הכל מבחינים בה[מה].

ציונים ומקורות

ומקרא קצר הוא, ׳ויצו יוסף׳ ולא פירש מהו הציווי, ומוסיף הכתוב לומר ׳וימלאו את כליהם׳, כי עבדי יוסף עשו כמצותו ׳וימלאו את כליהם בר׳ (רד״ק על התורה). **לט.** וציווי בלשון זה נקרא ׳מקור׳ ואינו מצווה לנוכח, אלא מורה על שורש הפעולה, ומודיע רצונו שיהיה הדבר נעשה. **מ.** וראה גם **באלשיך** שהקשה כעין דברי רבינו. **מא.** ולכן סתם הכתוב דבריו בלשון מקור ׳ולהשיב׳ ולא בלשון ציווי לנוכח, לרמוז שנאמר באופן נסתר שלא יתוודע לכולם, אלא כמגלה סוד לנאמן אליו שיוציא רצונו אל הפועל. **מב.** למלאות את כליהם בתבואה היה דבר רגיל הנעשה בפרהסיא, אבל החזרת הכסף היה דבר בלתי רגיל, ולא רצה יוסף שיתפרסם הדבר. **מג.** ומקרא קצר הוא זה, ׳ויצו יוסף׳ למלאות את כליהם בר, וכך אכן היה ׳וימלאו את כליהם בר׳. **מד.** כדברי רבינו כתב גם **באור החיים** וז״ל, ׳ולהשיב כספיהם׳, טעם שלא דבר הכתוב בשיעור שהתחיל לדבר ׳וימלאו׳ וגו׳, היה לו גם כן לומר ׳וישובו׳, או היה לו לומר ׳למלאות את׳ וגו׳ ׳ולהשיב׳, ואולי כי הממלא לא ידע השבת הכסף, והנאמן ביתו הוא השיב, או צוה שיהיה המילוי בפרהסיא, והשבת הכסף בהצנע. **מה.** ׳וימלאו את כליהם׳ מורה

יג

מאמרם ז"ל 'למה הרעותם לי', מעולם לא יצאה דבר של בטלה מפי אבינו יעקב וכו' 'למה תאמר יעקב נסתרה דרכי וכו'

מִדְרָשׁ (ב"ר צא, י), 'וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל לָמָּה הֲרֵעֹתֶם לִי' (בראשית מג, ו), אָמַר רַבִּי לֵוִי אָמַר רַבִּי חָמָא בַּר חֲנִינָא, מֵעוֹלָם לֹא יָצָא דָּבָר שֶׁל בַּטָּלָה מִפִּי אָבִינוּ יַעֲקֹב, אֶלָּא כָּךְ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אֲנִי עוֹסֵק לְהַמְלִיךְ בְּנוֹ בְּמִצְרַיִם, וְהוּא אוֹמֵר 'לָמָּה הֲרֵעֹתֶם לִי', הוּא דְּאַתְּ אָמַר (ישעיה מ, כז) 'לָמָּה תֹאמַר יַעֲקֹב וְכוּ' נִסְתְּרָה דַרְכִּי מֵה'' וְכוּ', עכ"ל.

זֶרַע שִׁמְשׁוֹן הַמְבוֹאָר

יג.

תכלית הגלות להיטיב עם ישראל ולא להיפך חלילה

דרשת המדרש בפסוק 'למה הרעותם לי'

איתא במִדְרָשׁ (ב"ר צא, י), על דברי יעקב לבניו (בראשית מג, ו)[מו], 'וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל לָמָּה הֲרֵעֹתֶם לִי לְהַגִּיד לָאִישׁ הַעוֹד לָכֶם אָח', למה עשיתם עמי רעה ואמרתם למשנה למלך מצרים [- יוסף], שיש לכם עוד אח [- והוא בנימין[מז]], **אָמַר רַבִּי לֵוִי אָמַר רַבִּי חָמָא בַּר חֲנִינָא, מֵעוֹלָם לֹא יָצָא דָּבָר שֶׁל בַּטָּלָה** - דיבור שאין בו תועלת, **מִפִּי אָבִינוּ יַעֲקֹב**[מח], ומסתמא גם דיבור זה היה בו תועלת, **אֶלָּא** בכל זאת היתה התוכחה על יעקב אבינו, כי **כָּךְ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אֲנִי עוֹסֵק לְהַמְלִיךְ** את יוסף **בְּנוֹ בְּמִצְרַיִם**, והכל בדרך זו שירדו הוא ובניו למצרים כפקודתו של יוסף, **וְהוּא אוֹמֵר 'לָמָּה הֲרֵעֹתֶם לִי'**, והרי כל סיבותיו לטובתו הם כדי להמליך את בנו במצרים, ואינו מן הראוי שיחשיב דבר זה כאילו הוא רעה. **הוּא דְּאַתְּ אָמַר** - זהו שהנביא מוכיח את יעקב (ישעיה מ, כז) **'לָמָּה תֹאמַר יַעֲקֹב וּתְדַבֵּר יִשְׂרָאֵל נִסְתְּרָה דַרְכִּי מֵה' וּמֵאֱלֹהַי מִשְׁפָּטִי יַעֲבוֹר' וְכוּ'**[מט], **עכ"ל**. וזו היא תוכחת הנביא, מדוע יאמר יעקב כי

ציונים ומקורות

כי עשו עבדיו כדברו ומלאו את כליהם, ונאמר בלשון רבים כי רבים הם העוסקים בכך, אבל 'ויעש להם כן' מדבר על השבת הכסף שנעשה על ידי אדם אחד ולא היה הדבר מפורסם. וראה במדרש שכל טוב, 'ויעש להם כן', זה אמר כנגד מנשה שהשיב להם הכסף. [וראה גם **באלשיך** שעמד על דיוק זה].

מו. לשון המדרש, 'ויאמר ישראל למה הרעותם לי' וגו', רבי לוי בשם רבי חמא בר חנינא, מעולם לא אמר יעקב אבינו דבר של בטלה, אלא כך אמר הקדוש ברוך הוא, אני עוסק להמליך את בנו במצרים, והוא אומר 'למה הרעותם לי', היא דהוא אמר 'נסתרה דרכי מה' ומאלהי' וגו'.

מז. ועל ידי דבריכם אודותיו ציוה עליכם המושל להוריד אחיכם אליו למצרים.

מח. מלשון המדרש נראה שמעולם לא יצא מפיו של יעקב אבינו דבר של בטלה ואף בדבר זה, ומכל מקום היה כאן תרעומת עליו כיון שקרא למאורעותיו בשם רעה. ורבנו מקשה, שלכאורה הלא בודאי דבריו כאן היו של בטלה. ועוד שאם לא טעה ולא היו דברים של בטלה, אם כן מדוע הנביא מוכיחו. [אולם ראה **ביפה תואר** שהביא בין דבריו להגיה המדרש 'מעולם לא אמר יעקב אבינו דבר של בטלה **אלא כאן**' כי כאן היו דבריו לבטלה שהתרעם על מידותיו של הקב"ה. וכן הוא הנוסח במדרש רבה מהדורת תיאודור - אלבק.]

מט. פשטות הפסוק הוא דברי תוכחה לעם ישראל המתאוננים כביכול אין הקב"ה משגיח עליהם,

כַּוָּנַת הַמִּדְרָשׁ הַזֶּה לִכְאוֹרָה נִסְתֶּרֶת, שֶׁאִם בָּא לוֹמַר, שֶׁאַף בַּפַּעַם הַזֹּאת לֹא יָצָא דְּבָרוֹ לְבַטָּלָה, הֲלֹא מִפְּשָׁטָן שֶׁל דְּבָרָיו נִרְאֶה, שֶׁטָּעָה שֶׁתָּלָה הָרָעָה הַזֹּאת עַל צַד הַמִּקְרֶה, וְלֹא תָּלָה לוֹמַר שֶׁבָּאָה לוֹ מֵאֵת הַמָּקוֹם. וְעוֹד, שֶׁהַנָּבִיא מוֹכִיחוֹ 'לָמָּה תֹאמַר יַעֲקֹב' וְכוּ', וְאִם נֹאמַר שֶׁלֹּא טָעָה, לָמָּה הַנָּבִיא מוֹכִיחוֹ.

וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּאֵין הָכִי נַמִּי שֶׁלֹּא יָצָא דָּבָר שֶׁל בַּטָּלָה מִפִּיו, כְּלוֹמַר, שֶׁלֹּא טָעָה וְלֹא תָּלָה דְּבָרָיו עַל צַד הַמִּקְרֶה, רַק תָּלָה הַכֹּל מִיָּדוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. וְכַוָּנַת יַעֲקֹב הָיְתָה כָּךְ, שֶׁאָמְרוּ זַ"ל דרכו נסתרה מאת הקב"ה, אשר אינו משגיח בצורות הבאות עליו, חלילה.

הקושי בכוונת דבריו של יעקב אבינו

כַּוָּנַת הַמִּדְרָשׁ הַזֶּה במה שאמר מעולם לא יצא דבר של בטלה מפי יעקב לִכְאוֹרָה נִסְתֶּרֶת ואינה מובנת[נ], שֶׁאִם בָּא לוֹמַר, שֶׁאַף בַּפַּעַם הַזֹּאת באמרו 'לָמָּה תְרֵעוּנִי לִי', לֹא יָצָא דְּבָרוֹ של יעקב לְבַטָּלָה, אלא היו דבריו כהוגן, כי אכן גרמו לו בניו רעה בדבריהם, אם כן יש להקשות, הֲלֹא מִפְּשָׁטָן שֶׁל דְּבָרָיו של יעקב נִרְאֶה שֶׁטָּעָה יעקב, שֶׁתָּלָה הָרָעָה הַזֹּאת עַל צַד הַמִּקְרֶה - כאילו לא מן השמים נתגלגל דבר זה, והיה תולה האשמה בבניו שהם גרמו לו רעה, וְלֹא תָּלָה לוֹמַר שֶׁבָּאָה לוֹ הרעה מֵאֵת הַמָּקוֹם ברוך הוא בהשגחה פרטית ולטובה[נא]. וְעוֹד יש להקשות, שֶׁהַנָּבִיא מוֹכִיחוֹ באומרו 'לָמָּה תֹאמַר יַעֲקֹב' וְכוּ', וְאִם נֹאמַר שֶׁלֹּא טָעָה באמרו שדבר זה באה עליו על צד המקרה ורעה הוא עבורו, אם כן לָמָּה הַנָּבִיא מוֹכִיחוֹ על דבריו[נב].

זֶרַע שִׁמְשׁוֹן הַמְבוֹאָר

יעקב אבינו האמין שכל מאורעותיו הם סיבה מן השמים

וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּאֵין הָכִי נַמִּי, שֶׁגם כאן לֹא יָצָא דָּבָר שֶׁל בַּטָּלָה מִפִּיו של יעקב, ו'דבר של בטלה' היינו לתלות הדברים בהעדר ההשגחה[נג], כְּלוֹמַר שֶׁלֹּא טָעָה יעקב וְלֹא תָּלָה דְּבָרָיו עַל צַד הַמִּקְרֶה חלילה, רַק בודאי תָּלָה שהַכֹּל בא מִיָּדוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בהשגחה פרטית. וְכַוָּנַת יַעֲקֹב במה שאמר לבניו 'לָמָּה תְרֵעוּנִי לִי' שמשמע שהם גרמו לכך, הָיְתָה כָּךְ, שֶׁאָמְרוּ רבותינו זַ"ל בגמרא (שבת לב, א), עַל הַפָּסוּק (דברים כב, ח) 'וְעָשִׂיתָ מַעֲקֶה לְגַגֶּךָ

ציונים ומקורות

ונדרש הפסוק לענין יעקב אבינו.

נ. ראה גם בפירוש **יפה תואר** שעמד בביאור דבר המדרש.

נא. וכיצד נאמר שלא יצא מפיו דבר של בטלה, והרי האשים את בניו שגרמו לו הרעה, במקום לתלות כל מאורעותיו בהשגחה העליונה.

נב. ועל כרחך שלא דיבר נכונה ומהו אם כן שפתח המדרש ואמר 'מעולם לא אמר יעקב אבינו דבר של בטלה'.

נג. וזהו 'דבר של בטלה' לתלות הדברים המתרחשים עמו כאילו הם של בטלה ללא כוונת מכוון חלילה.

(שבת לב, א) עַל פָּסוּק (דברים כב, ח) 'כִּי יִפֹּל הַנֹּפֵל מִמֶּנּוּ', רָאוּי זֶה לִפֹּל, אֶלָּא שֶׁמְּגַלְגְּלִין חוֹבָה עַל יְדֵי חַיָּב.

וְאָמַר יַעֲקֹב, יָדַעְתִּי כִּי בְּוַדַּאי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא גָּזַר הָרָעָה הַזֹּאת, אָמְנָם לְפִי שֶׁנִּתְגַּלְגְּלָה עַל יֶדְכֶם, צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁגַּם אַתֶּם חַיָּבִים.

וְזֶהוּ 'לָמָּה הֲרֵעֹתֶם לִי', לָמָּה גַּם אַתֶּם חַיַּבְתֶּם עַצְמְכֶם לַמָּקוֹם, כִּי בִּשְׁבִיל זֶה נִתְגַּלְגְּלָה עַל יֶדְכֶם הָרָעָה הַזֹּאת. וְאֵין הָכִי נַמִּי שֶׁהָיָה מוּדֶה שֶׁהַכֹּל בָּא מִן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רַק הָיָה סוֹבֵר שֶׁהַגָּלוּת יָבֹא מֵחֲמַת עָנֶשׁ,

זָרַע שִׁמְשׁוֹן הַמְבוֹאָר

וכו' כִּי יִפֹּל הַנֹּפֵל מִמֶּנּוּ[נד] (מִמֶּנּוּ), רָאוּי זֶה הנופל בחסרון מעקה, לִפֹּל מראש הגג בגזירת שמים[נה], אֶלָּא שמכל מקום בעל הגג שהתרשל מעשיית מעקה נתפס באותו עוון, לפי שֶׁמְּגַלְגְּלִין מן השמים שתבוא חוֹבָה - דבר רע, עַל יְדֵי אדם חַיָּב[נו]. וכן כל מי שהתגלגל קלקול בסיבתו, הרי זה משום שהוא מחויב ועומד מכבר[נז].

יעקב סבר שהגלות עונש הוא מן השמים

וְלכך אָמַר יַעֲקֹב, יָדַעְתִּי כִּי בְּוַדַּאי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא גָּזַר עלי אֶת הָרָעָה הַזֹּאת, והכל הוא בהשגחה פרטית מן השמים, אָמְנָם לְפִי שֶׁנִּתְגַּלְגְּלָה רעה זו עַל יֶדְכֶם, צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁגַּם אַתֶּם חַיָּבִים באיזה חטא מוקדם, ומפני כן נתגלגל דבר חובה על ידכם. וְזֶהוּ שאמר יעקב לבניו, 'לָמָּה הֲרֵעֹתֶם - לִי', כלומר לָמָּה גַּם אַתֶּם 'הֲרֵעֹתֶם' וחַיַּבְתֶּם עַצְמְכֶם לַמָּקוֹם במעשיכם הרעים, כִּי בִּשְׁבִיל זֶה שאתם עצמכם חייבים נִתְגַּלְגְּלָה עַל יֶדְכֶם הָרָעָה הַזֹּאת להרע 'לי'. וְאֵין הָכִי נַמִּי, שֶׁהָיָה יעקב מוֹדֶה ומכיר שֶׁהַכֹּל בָּא עליו מִן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וכל מאורעותיו בגזירת עליון הם[נח], רַק הָיָה סוֹבֵר שֶׁהַגָּלוּת יָבֹא עליו מֵחֲמַת עָנֶשׁ מן השמים, ולכך היה סבור שאם נתגלגל שיבוא עליו על ידי בניו סימן הוא שהם חטאו מכבר, ועל כך היה טענתו אליהם.

ציונים ומקורות

נד. לשון הפסוק, 'כִּי תִבְנֶה בַּיִת חָדָשׁ וְעָשִׂיתָ מַעֲקֶה לְגַגֶּךָ וְלֹא תָשִׂים דָּמִים בְּבֵיתֶךָ כִּי יִפֹּל הַנֹּפֵל מִמֶּנּוּ'. **נה.** כי משמת ימי בראשית כבר נגזר עליו שיפול. **נו.** לשון הגמרא, תנא דבי רבי ישמעאל, 'כי יפול הנופל ממנו' (ממנו) ראוי זה ליפול משמת ימי בראשית, שהרי לא נפל והכתוב קראו נופל, אלא שמגלגלין זכות על ידי זכאי, וחובה על ידי חייב. והיינו שלכן מגלגלים שיגרם מיתתו של הנופל על ידי בעל הבית שחטא ולא קיים מצוות מעקה. **נז.** אבל צדיקים אין הקב"ה מביא תקלה על ידם (יבמות צט, ב). **נח.** וראה עוד לשונו הזהב של רבנו (פרשת תולדות אות יב), יש לקחת מוסר השכל שכל אדם יש לו להכיר בכל מעשיו נפלאות מעשי ה', כי אין בכח האדם לעשות כלום אם לא בחסד ה', שאין אדם נוקף אצבעו למטה אלא אם כן נגזר עליו מלמעלה (חולין ז, ב), וכן בכל ריוח שיעשה אל יאמר כי זה בא לו בהשתדלותו העצום, אלא חסד ה', אם יעלה לגדולה אל יאמר כי חכמתו גרמה לו, רק חסד ה'. וזהו 'כי הקרה ה' אלהיך לפניך' (בראשית כז, כ), והראיה שהרי ביעקב לא הקרה לו הקב"ה

וְאֵינוֹ כֵּן, שֶׁאַדְרַבָּא, הַגָּלוּת הָיָה לְטוֹב לָהֶם, כְּדֵי שֶׁיִּזְדַּכּוּ בְּכוּר הַבַּרְזֶל, כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְנוּ לְעֵיל בְּסָמוּךְ (אות י), וְאַף אִם הַשְׁבָּטִים גִּלְגְּלוּ הַגָּלוּת, אֵינוֹ סִימָן שֶׁהֵם חֲיָבִים כְּמוֹ שֶׁפָּבַר יַעֲקֹב. **וְעַל** זֶה הַנָּבִיא מוֹכִיחַ, שֶׁהוּאִיל דְּאָמְרִינַן בְּמִדְרָשׁ רַבָּה (ב״ר מד, כא) עַל פָּסוּק (בראשית טו, יז) 'וַיְהִי הַשֶּׁמֶשׁ בָּאָה', שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נָתַן עֵצָה לְאַבְרָהָם שֶׁיְּבָרֵר הַגָּלֻיּוֹת לְטוֹבַת יִשְׂרָאֵל, לֹא הָיָה לוֹ לָחוּשׁ כְּלָל שֶׁהַגָּלוּת יִהְיֶה לְרַע לָהֶם,

זָרַע שִׁמְשׁוֹן הַמְבוֹאָר

הגלות היא לטובת ישראל

וְהאמת **אֵינוֹ כֵּן**, ולא היה שום דבר רע מתרחש לבוא עליו, שהלא אין הגלות עונש ודבר רע, אלא **שֶׁאַדְרַבָּא הַגָּלוּת הָיָה לְטוֹב לָהֶם** לישראל, **כְּדֵי שֶׁיִּזְדַּכּוּ** ויטהרו מחומריותם **בְּכוּר הַבַּרְזֶל** במצרים[נט], ובכך יהיו ראוים לקבל התורה בהר סיני[ס], **כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְנוּ לְעֵיל בְּסָמוּךְ** (אות י)[סא]. **וְלכן, אַף אִם הַשְׁבָּטִים גִּלְגְּלוּ** - גרמו במעשיהם את **הַגָּלוּת, זה אֵינוֹ סִימָן שֶׁהֵם חֲיָבִים בחטאיהם כְּמוֹ שֶׁפָּבַר יַעֲקֹב**, כי אדרבה דבר טוב נתגלגל על ידם ולא דבר רע.

הגלות באה בעצתו של הקב״ה לאברהם אבינו

וְעַל זֶה **הַנָּבִיא מוֹכִיחַ** על שטעה לומר שהגלות רעה היא לישראל, והרי אינו כן, **שֶׁהוּאִיל דְּאָמְרִינַן בְּמִדְרָשׁ רַבָּה** (ב״ר מד, כא), **עַל הַפָּסוּק** (בראשית טו, יז) 'וַיְהִי הַשֶּׁמֶשׁ בָּאָה'[סב], **שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נָתַן עֵצָה לְאַבְרָהָם שֶׁיְּבָרֵר** את **הַגָּלֻיּוֹת** - שיגלו ישראל לבין האומות כדי לכפר על עוונותיהם[סג], וכל זה **לְטוֹבַת יִשְׂרָאֵל** שלא יצטרכו לרדת לגיהנם, ולפיכך **לֹא הָיָה לוֹ** ליעקב **לָחוּשׁ כְּלָל שֶׁהַגָּלוּת יִהְיֶה לְרַע לָהֶם**, ואדרבא טובה היא להם להזדכך ולהיטהר ולהיפטר מן הגיהנם.

ציונים ומקורות

כלום, רק הוא הלך ליקח השני גדיים ועשה אותם מהרה, שלא היו צריכים לכל כך זמן כמו לילך השדה לצוד ציד, ואם כן לכאורה יעקב דִּבֶּר דְּבַר שקר, כי לא הקרה ה׳ כלום, אלא שמצד עצמם לא הוצרך לתיקונם כל כך זמן. אלא ודאי שיעקב רצה לומר נתגלגל הדבר ברצון הבורא ובחסדו שאני אזמין לך מאכלך, ולכן מהרתי להביא ׳כי הקרה ה׳ אלוהיך לפני׳, לפני ולא לפני אחי.

נט. כור הברזל הוא הכלי שמצרפים בו את הכסף להסיר ממנו זוהמתו, ונמשלה גלות מצרים לכור הברזל (דברים ד, כ, ירמיהו יא, ד). וכתב **בכלי יקר** (דברים שם), ׳ואתכם לקח מכור הברזל׳, המנקה הכסף מכל סיג ופסולת עד שיהיה נקי וזך ברה כחמה, כך נזדכך חומר שלכם בעינוי מצרים עד שנעשה ברור כשמש.

ס. כי הוצרך גלות מצרים לישראל, כצורך כור מצרפים להגות סיגים מכסף, שכן היתה ארץ מצרים לישראל ככור הברזל לצרפם שמה מחלאת זוהמת נחש להכין אותם לקבלת התורה, כי אשר יהיו סיגים יתאחזו בטומאת מצרים וישארו שמה והם המתים בימי החשך, ואשר הם ככסף צרוף הן הם היוצאים אחד מחמשה. (אלשיך פרשת מקץ).

סא. זה לשון רבינו שם, שרצה הקב״ה לתת רמז לישראל שהגלות יהיה טוב להם, שלאחר הגלות יעלו בגדולה רמה, וכמו שאמרו רז״ל שעל ידי גלות מצרים זכו לתורה לארץ ישראל ולעולם הבא, ששם נטהרו ונצרפו כדכתיב (דברים ד, כ) ׳ויוצא אתכם מכור הברזל ממצרים׳ וכו׳, וכן בכל פעם שגלו ישראל לעולם היה לטוב להם כנודע.

סב. לשון הפסוק, 'וַיְהִי הַשֶּׁמֶשׁ בָּאָה וַעֲלָטָה הָיָה וְהִנֵּה תַנּוּר עָשָׁן וְלַפִּיד אֵשׁ אֲשֶׁר עָבַר בֵּין הַגְּזָרִים הָאֵלֶּה׳.

סג. במדרש

אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אֲנִי עוֹסֵק לְהַמְלִיךְ בְּנוֹ בְּמִצְרַיִם, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה סִימָן לְיִשְׂרָאֵל שֶׁהַגְּלוּת הוּא לְטוֹבָתָם, כְּדִלְעֵיל בְּסָמוּךְ, וְהוּא אוֹמֵר 'נִסְתָּרָה דַרְכִּי', שֶׁפּוֹבֵר שֶׁהוּא לְרָעָה.

זָרַע שִׁמְשׁוֹן הַמְבוֹאָר

ולכך אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אֲנִי עוֹסֵק לְהַמְלִיךְ את בְּנוֹ יוסף בְּמִצְרַיִם, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה בכך סִימָן טוב לְיִשְׂרָאֵל וידעו שֶׁהַגָּלוּת הוּא לְטוֹבָתָם, כמו שהתעלה יוסף למלוך במצרים כך גם ישראל יזכו להתעלות שם ולזכות למתן תורה, כְּדִלְעֵיל בְּסָמוּךְ (אות י)[סד], וְאם כן, למה הוּא - יעקב אוֹמֵר 'נִסְתָּרָה דַרְכִּי מה"', שֶׁפּוֹבֵר שֶׁהגלות הוּא לְרָעָה על ישראל, והרי הכל הוא הכנה להיטיב עם ישראל באחריתם[סה].

ציונים ומקורות

מובא שהקב"ה שאל את אברהם, במה יהיו נידונים בניו כשיתבטלו מן התורה והקרבנות, בגיהנם או במלכויות, ויש אומרים שאברהם בירר את הגיהנם ויעץ לו הקב"ה שיברור את הגלות במלכויות. **סד.** הובא בהערה לעיל בסמוך. **סה.** ובכך מתיישבים דברי המדרש, כי בודאי לא אמר יעקב דבר של בטלה, והאמין שכל קורותיו מן השמים הם בהשגחה פרטית, אלא שסבור היה שגזירה רעה ועונש באה עליו לירד למצרים, ועל זה התרעם הנביא כי הרי תכלית הגלות היא להיטיב עם בני ישראל ולזככם כצרוף הכסף. וראה עוד כעין זה בפירוש **יפה תואר** על המדרש.

מדור יחודי ומרתק בעניינים שונים

מפי הדרשן והמגיד המפורסם

פה מפיק מרגליות

הרה"ג רבי **מנחם יוסטמן** שליט"א

לשמיעת המדור

חייגו 'קול צרפת שאשון'

02-80-80-600

נמסר בשפות לשוה"ק אידיש ואנגלית

הקישו בכניסה למערכת:

ללשוה"ק **130** לאידיש **230** לאנגלית **330**

תאנוג רוחני אילאו, אסור לפספס!

• שמכם יוזכר בשעת התיעוד הקבוע ברבים לישועה ולברכה! •

הצטרפו עמנו!

יחד נכניס למקומות נוספים
את אור תורת 'זרע שמשון'

בתרומה קבועה
או חד פעמית

הינכם שותפים
לכל הפצת תורת המחבר
בכל העולם!

אל תפספסו הזדמנות מיוחדת זו!

השתתפו בהוצאות הגדולות להפצת תורת זרע שמשון ושמכם יוזכר בתפילה המיוחדת

שאחר השיעור ברבים
שמתקיים בכל ליל שישי יחד עם אמירת
כל ספר התהילים על ידי לומדי השיעור

ארץ ישראל
05271-66450 02-80-80-500
ארה"ב **347-496-5657**

כמו"כ השמות ישלחו לתפילה מיוחדת
אצל הצדיק הרב הגאון ר' ש.פ. שליט"א
הנודע בכח תפילתו אשר יעתיר כל יום אחר
הלימוד עבור התומכים והמסייעים למען הפצת
תורת רבנו וריבוי הלומדים

היה שותף והבא ברכה אל ביתך!